

Violència i risc personal

Jaime Rivière

PID_00200681

Els textos i imatges publicats en aquesta obra estan subjectes –llevat que s'indiqui el contrari– a una llicència de Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada (BY-NC-ND) v.3.0 Espanya de Creative Commons. Podeu copiar-los, distribuir-los i transmetre'ls públicament sempre que en citeu l'autor i la font (FUOC. Fundació per a la Universitat Oberta de Catalunya), no en feu un ús comercial i no en feu obra derivada. La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/legalcode.ca>

Índex

Introducció	5
Objectius	6
1. Les formes de la violència: interpretacions biològiques, psicològiques i socials	7
2. La violència física	13
2.1. Són unes societats més violentes que d'altres?	13
2.2. Sociodemografia de la violència	15
2.3. Els patrons socials de l'assassinat	16
2.4. Assassinats en sèrie i de masses	17
3. Violència sexual	21
3.1. Incidència, tipus i patrons de la violació	21
4. Violència autoinfligida: el suïcidi	25
4.1. Varietats i epidemiologia	26
4.2. Teories del suïcidi	32
Resum	36
Activitats	39
Glossari	40
Bibliografia	41

Introducció

De tot l'espectre de comportaments humans, la violència és probablement el que més ens pertorba i impressiona. És potser el més difícil d'entendre tant des d'un punt de vista analític com merament empàtic. En general, tothom es pot posar en el lloc de l'altre amb relativa facilitat (hem evolucionat per a això), però la ment de les persones que exerceixen algun tipus de violència és probablement la que en general ens resulta més aliena.

En aquest mòdul examinarem els comportaments violents des del punt de vista de la ciència social. Després de discutir els elements que conformen les teories sobre la violència, analitzarem amb més detall alguns aspectes de la violència interpersonal, ens introduïrem en els aspectes sociològics de la barreja del sexe i l'agressió, i finalment analitzarem el suïcidi com a violència infligida contra un mateix.

En termes generals, gairebé totes aquestes formes de violència tenen en comú el fet que formen part d'un **procés de conflicte**. Des d'aquest punt de vista, el marc general en l'anàlisi social de la violència hauria de ser el de l'estudi dels conflictes socials.

Especialment en el cas de la violència física en general i de la familiar en particular, l'**acte violent** és una fase o el resultat final d'un procés que té uns antecedents, una història i uns agents específics.

Ara bé, mentre que en el cas de la violència política o de la guerra podem pensar que aquest context de conflicte és explícit i relativament clar –tot i que no per això és més fàcil de resoldre–, en la majoria de situacions de violència no és fàcil trobar bases que remetin la causa del conflicte a una situació general de context, a un enfrontament d'interessos o a un conflicte incrustat en l'estructura social que ens expliqui la causa última del comportament violent. Això és especialment clar en el cas del suïcidi, ja que en aquest supòsit el conflicte que opera sol ser, en gran mesura, un conflicte intern, amb bases psicològiques, en el qual actuen mecanismes diferents dels d'altres processos violents. Com veurem en el seu moment, això no ha impedit als sociòlegs i altres científics socials examinar amb cert detall alguns aspectes de les varietats del suïcidi que no tenen una interpretació senzilla.

Objectius

Aquest mòdul ha de servir l'estudiant per a aconseguir els objectius següents:

- 1.** Entendre les dimensions socials de la violència com a fenomen universal, i les seves bases biològiques i psicològiques.
- 2.** Comprendre la diversitat de les formes de violència.
- 3.** Entendre els factors que afecten de manera general els nivells de violència presents en una societat.
- 4.** Analitzar els factors socials i la distribució de les morts violentes per homicidi i assassinat al món.
- 5.** Comprendre els patrons socials de la violència de caràcter sexual.
- 6.** Conèixer les anàlisis socials sobre els patrons del suïcidi, clàssics i moderns.

1. Les formes de la violència: interpretacions biològiques, psicològiques i socials

Les formes que pot prendre la violència són en realitat molt més àmplies que el pur enfrontament personal entre dues persones o dos grups petits. Encara que normalment, quan pensem en violència, imaginem un enfrontament o una agressió estrictament físiques, sota la paraula *violència* se sol incloure tot un espectre d'agressions que compliquen molt l'anàlisi.

És habitual ja parlar de **violència psicològica**, entesa com a actes d'agressió usualment verbals, però també constituïts per actituds i formes més subtils de pressió, com són les habituals en molts conflictes familiars i en les situacions de *mobbing*, *bullying* i altres contextos d'assetjament. En aquesta assignatura deixarem de banda aquest tipus de fenòmens, que mereixerien tenir un tractament a part. Ara com ara, també ens oblidarem de les formes d'agressió consistents en la negació a una persona o a un grup dels mitjans per a la seva subsistència o la seva seguretat psicològica i social, que es podrien acollir al terme general de **privació**. La figura següent mostra un esquema general de les formes de violència que recull totes aquestes combinacions. En el que resta d'aquest tema, utilitzarem el terme *violència* per a referir-nos a la violència física, com és usual en l'ús natural de la llengua, i especificarem, si s'escau, quan ens referim a un altre tipus de violència. No obstant això, l'estudiant sempre ha de tenir en compte que sota la rúbrica analítica de violència s'han d'incloure fenòmens que van més enllà de la violència física, i que els mecanismes socials que influeixen en uns tipus de violència i en d'altres són sovint comuns.

Tipologia de la violència

	Física	Sexual	Psicològica	Privació
Violència autoinfligida	☐		☐	
Violència interpersonal	☐	☐	☐	☐
Violència col·lectiva	☐	☐	☐	☐

No totes les combinacions són possibles, però algunes són inesperades. Font: adaptat de l'OMS (2002), "World report on violence and health".

Cadascun d'aquests tipus de violència es pot classificar en tres grans categories:

1) La **violència autoinfligida** consisteix òbviament en comportaments en què l'actor mateix es causa un dany. Argumentarem que, encara que es tracta bàsicament de fenòmens amb un disparador de tipus psicològic, estan subjectes a factors socials que són fonamentals per a la seva comprensió. En aquesta categoria hem d'incloure en realitat dos tipus de comportaments: el **suïcidi** (que des del punt de vista de l'estudi inclou tant el suïcidi assolit com l'intent de suïcidi i els pensaments suïcides) i els **autoabusos**, en els quals podem incloure alguns comportaments neuròtics que se solen tractar des del punt de vista de la psicologia i la psiquiatria clínica (com la bulímia i l'anorèxia), i també l'estrany món de les automutilacions. En aquest tema centrarem l'atenció sobre el suïcidi, entre altres raons perquè l'estudi social de l'autoabús és escàs en la literatura.

2) La **violència interpersonal** inclou el que solem imaginar quan parlem de violència, però també altres fenòmens. Se sol distingir entre la violència **en el si de la família** –que inclou parelles no casades– i la violència entre individus ni emparentats ni aparellats –que en la literatura nord-americana se sol anomenar **violència comunitària** (*community violence*). En aquest segon cas, en realitat incloem un conjunt molt ampli de fenòmens: violència aleatòria, crims d'odi, violència juvenil, agressions sexuals per estranys o coneguts, i per descomptat violència en contextos de treball i institucionals com escoles, hospitals, presons i similars. Perquè l'estudiant es faci una idea de les dificultats de classificació d'aquests fenòmens, pensem en l'exemple de l'abús infantil: pot ser físic, sexual, psicològic o una combinació d'aquests. Acostuma a ocórrer en el si de la família, però no solament en aquest àmbit. I pot tenir continuïtat en una propensió futura a la violència per part de la víctima o no tenir-la (la literatura no és clara sobre aquest aspecte).

3) La **violència col·lectiva** és el nom amb què designem els actes de violència comesos per grans grups d'individus, per organitzacions o per l'estat. Al contrari que en els altres casos, en analitzar actes de violència col·lectiva es pot suposar que hi ha una motivació racional –en el sentit que es busca aconseguir un benefici– darrere de la violència exercida. El catàleg d'esdeveniments que es poden incloure en aquesta categoria és ingent: des de la guerra i les seves formes de baixa intensitat fins al terrorisme, la coacció mafiosa o els crims d'odi quan tenen una certa escala. Fins i tot la violència que exerceix l'estat en l'aplicació de la llei entraria en aquesta categoria.

Malgrat que no podem parlar de l'existència d'una teoria o si més no d'un conjunt de teories en debat en l'anàlisi de la violència, sí que trobem repetidament alguns debats de caràcter general que aquí adquireixen una importància central.

- **La naturalesa enfront de la cultura** (*nature vs. nurture*). La qüestió central en aquest cas és determinar quina és la importància relativa dels **factors biològics i evolutius**, i fins i tot psicològics, en l'explicació del comportament violent, **enfront dels factors de caràcter social i cultural**. Malgrat

que en l'actualitat hi ha cert consens en el sentit que el comportament té explicacions que combinen els dos nivells d'anàlisi, cada cert temps torna a aparèixer la discussió sobre la importància respectiva d'uns elements i d'altres. En el cas concret de l'estudi de la violència, els partidaris de la importància de la naturalesa en subratllen el **valor adaptatiu** o el fet que sembla una **sortida instintiva a situacions de tensió**. Aquesta posició reuneix tradicions tan diverses en les ciències humanes i naturals com la psicoanàlisi, l'etologia o la psicologia evolutiva. Els partidaris de les explicacions ambientalistes o culturalistes provenen en general de les ciències socials i tendeixen a veure la violència com el **resultat de processos socials i culturals**, construïts o històrics en qualsevol cas, que activen les capacitats físiques i psicològiques dels individus per a coaccionar-se els uns als altres.

- **El rerefons enfront de la situació** (*background vs. situation*). D'altra banda, entre les explicacions de tipus social hi ha una divisió més subtil entre les que defensen la importància de les característiques del rerefons o del context social en què es dona una situació de violència, i les que defensen la importància de les característiques de la situació pròpiament dita. Entre les primeres podríem assenyalar les dels teòrics de l'anomia, les que subratllen la importància de l'estructura de l'espai on es dona una situació, o els psicòlegs que defensen entendre l'agressió com una sortida a una frustració. Tots ells comparteixen la idea que les situacions violentes són el resultat de factors externs a la situació que donen lloc a la violència que observem. Els que defensen un pes més gran dels factors situacionals són en general hereus de la tradició de l'etnometodologia, però també els que subratllen la importància de l'**oportunitat o el control social immediats**: assenyalen sobretot que l'escena violenta que observem és possible perquè **s'han donat una sèrie de condicions sense les quals no pot tenir lloc**. Les crítiques que es fan els uns i els altres són simètriques: el rerefons és necessari però no suficient perquè hi hagi violència, la situació és suficient, però no necessària, en el sentit que no explica les condicions socials que generen la violència.

Entre els psicòlegs que han estudiat la violència hi ha hagut tradicionalment dues posicions que podríem anomenar *pessimista* i *optimista*. Per als pessimistes, els comportaments violents estan gravats al cervell –sobretot al masculí– en forma d'instints, respostes automàtiques a la frustració o atavismes. La violència no és sinó el record de la **naturalesa animal** dels humans. Per als optimistes, els comportaments violents són **apresos, i per tant són evitables**, de la mateixa manera en què són programables en la personalitat. En gran manera els primers defensen una explicació naturalista de la violència, mentre que els segons defensen una interpretació més aviat culturalista.

El treball dels psicòlegs i dels biòlegs sobre la violència tendeix a girar entorn del concepte d'**agressió**. En diverses disciplines es distingeix entre *agressió afectiva* i *agressió instrumental*. La primera inclou les agressions originades en un es-

tat emocional de frustració i en l'hostilitat o la represàlia. La segona inclou les situacions en què la violència està dirigida a un objectiu per part de l'agressor, o bé respon a una activitat predadora o bé a un desig de dominar o destruir l'adversari. No obstant això, en les situacions reals –amb persones, no amb animals– sovint és molt difícil distingir entre aquests dos tipus de motivacions, entre altres raons perquè probablement les respostes emocionals i potser bioquímiques de l'agressor són segurament similars.

En el context de la biologia i l'etologia, s'entén que **l'agressió representa avantatges adaptatius per a l'agressor.**

Observació

Això és clar en l'agressió entre espècies, però és més complicat en el cas de l'agressió **intraespecífica**.

El catàleg de conductes agressives inclou l'ostentació d'aspectes del cos amenaçadors: la grandària, les dents, les banyes o les urpes; vocalitzacions com cants o grunyits; senyals estandarditzats o estereotipats com les danses, els vols, els cops i les expressions facials; canvis en els colors o emissió de productes químics i olors. Aquestes conductes relacionades amb la lluita i l'agressió es denominen **comportament agonístic**. D'acord amb la investigació més recent, el comportament del depredador no és equivalent a una agressió, almenys en el sentit que no s'activen les mateixes zones de l'hipotàlem ni s'exhibeixen els comportaments agonístics típics de cada espècie.

Un gat no arqueja l'esquena ni bufa quan caça ratolins.

La **baralla** pròpiament dita és des d'aquest punt de vista **una continuació de l'agressió**, que no es dona en totes les espècies ni en totes les situacions. No és clar fins a quin punt l'agressió gratuïta és particular d'una espècie, la humana: hi ha molts casos de depredadors que juguen amb víctimes casuals, probablement en el context de l'aprenentatge de la caça per les cries. D'altra banda, és privatiu dels humans i els ximpanzés la creació de coalicions coordinades per a assaltar el territori d'un altre grup i matar-ne els membres.

Els mecanismes bioquímics d'aquests comportaments són bastant coneguts, i estan lligats al desenvolupament de reflexos de **lluita o fugida** (*fight or flight*), com va proposar el psicòleg **Walter B. Cannon** el 1915. Aquestes respostes estan lligades a la segregació d'adrenalina o noradrenalina i a una cadena de conseqüències corporals lligades bàsicament a la preparació per a la **resposta muscular violenta**: acceleració del pols i de la respiració, desacceleració de la digestió, constricció dels vasos sanguinis, alliberament de glucosa, dilatació de la pupil·la, desinhibició dels reflexos espinals, visió de túnel i exclusió auditiva, al costat d'un estat general d'hiperactivació. El valor de supervivència d'aquestes respostes fisiològiques és obvi.

En psicologia, s'ha relacionat tradicionalment l'agressió amb la resposta a la **frustració**. La variant més coneguda d'aquesta idea, coneguda com a **hipòtesi de la frustració-agressió**, defensa que, encara que l'agressió és la resposta més comuna a la frustració, no sempre hi ha l'oportunitat d'agredir-ne l'origen,

o es dona la circumstància que no és un individu concret. D'aquesta manera s'origina un **desplaçament de l'agressió** cap a una víctima que fa el paper de boc expiatori. A més, aquesta resposta es pot retardar.

Una variant actual de la línia d'interpretació més naturalista del comportament humà és la representada per la **psicologia evolucionista**. La psicologia evolucionista és un programa d'investigació que aspira a explicar el comportament humà en termes del valor evolutiu dels comportaments que observem. Per tant, s'extrapola des d'una teoria general de la genètica evolutiva fins a comportaments humans específics com la lluita, l'homicidi i l'agressió sexual (Daly i Wilson, 1988), i intenta explicar altres aspectes de la conducta humana com l'homosexualitat, l'infanticidi, la promiscuïtat, la percepció de la bellesa i una sèrie d'institucions descrites per l'antropologia, com el dot i el preu de la núvia o els patrons de matrimoni. Presa en conjunt, la psicologia evolucionista ha afegit un punt de vista valuós sobre fenòmens com l'aparició de la consciència i del llenguatge, els models d'aprenentatge o la personalitat, però en el seu enfocament de la violència i l'agressió ha despertat certa cautela entre la comunitat d'investigadors.

La psicologia evolucionista formalitza la idea intuïtiva que la violència humana és bàsicament una **tendència dels homes humans**, seleccionada per l'evolució, **a la lluita per la dominació reproductiva**.

Aquesta idea sembla reforçada pel fet que, com veurem, la immensa majoria de la violència registrada té com a protagonistes homes joves. Encara que no es tracta d'un comportament dominant en l'espectre de possibilitats comportamentals dels joves mascles humans, la seva presència indica un avantatge adaptatiu en determinades situacions.

No obstant això, s'ha assenyalat que aquest argument té diversos punts febles. El principal és que, encara que la violència que duen a terme homes joves tendeix a tenir efectes més dramàtics en les taxes d'homicidis i assassinats, l'aclaparant majoria de la violència ocorre en un context familiar en què les víctimes són principalment els nens i els agressors els adults o altres nens. Com assenyala Randall Collins, això és un problema per a la psicologia evolucionista, ja que les disputes entre nens comencen a una edat molt primerenca, i sovint són protagonitzades per les nenes (2008, pàg. 25).

En nombres absoluts, la major part de la violència ocorre en edats no reproductives, i no és exclusivament entre homes.

D'altra banda, no és difícil muntar explicacions alternatives a per què els homes joves tenen una presència predominant en les situacions de violència basada exclusivament en condicionants socials: tenen l'estatus social més ambi-

gu, i el recurs en què són predominants és precisament la força física, mentre que tenen pocs recursos en termes de poder econòmic i organitzatiu i reben poca deferència dels altres.

En resum, mentre que en el context de la investigació biològica es tendeix, com és natural, a concebre l'agressió com una resposta preprogramada davant determinades situacions, la psicologia ha tendit a ser una mica més ambigua en aquest sentit.

El debat actual enfronta els partidaris de la psicologia evolucionista i els seus detractors, sobre línies que bàsicament són les de la discussió entre els que afavoreixen explicacions naturalistes o reduccionistes i els que afavoreixen explicacions basades en condicionants socials, situacionals o culturals.

2. La violència física

2.1. Són unes societats més violentes que d'altres?

Un dels arguments més convincents des del punt de vista de les interpretacions menys biologicistes de la violència és el fet que **la incidència de la violència és diferent segons les societats**, i per tant cap explicació que es basi únicament en una suposada propensió a la violència –per part dels humans com a espècie o dels homes joves com a cas extrem– no pot explicar aquestes diferències entre societats. Aquest argument es pot plantejar tant des del costat de l'examen històric de la violència com des de la comparació entre diferents societats actuals.

Des del punt de vista de la història, trobem un patró que pot semblar sorprenent:

Mentre que la capacitat tècnica per a exercir violència creix, la inclinació a la violència decreix.

Quan els historiadors han examinat la violència de les societats d'altres èpoques, han trobat d'una manera més o menys sistemàtica nivells de violència molt més alts que en les societats actuals –amb algunes excepcions. Els arqueòlegs ja han mostrat repetidament que en les societats antigues la proporció d'enterraments de cadàvers amb signes de mort violenta és molt elevada. Aquests nivells augmenten fins i tot entre les societats medievals europees, en què el domini immediat de l'autoritat local era exercit per mitjans expeditius i fatals, i la distància de l'espai d'intercanvi i comerç habitual estava limitada a unes poques desenes de quilòmetres, per la qual cosa el marge per a passar a ser un estrany era curt. Segons els antropòlegs Lawrence Keeley, Stephen LeBlanc, Phillip Walker i Bruce Knauft, si la proporció de baixes típica de les guerres tribals s'hagués mantingut al segle XX, la xifra no hauria estat en els cent milions reconeguts, sinó entorn dels dos mil milions.

La història de la violència

En el llibre de 1996 *Una història d'Europa*, l'historiador Norman Davies explica que, al París del segle XVII, hi havia un entreteniment molt popular consistent a penjar un gat d'una corda i fer-lo descendir a poc a poc sobre un foc: “els espectadors, inclosos reis i reines, rugien de goig mentre els animals, miolant de dolor, eren socarrimats, rostits i, finalment, carbonitzats. Evidentment la crueltat els divertia” (pàg. 811). Aquesta escena horrible la utilitza Stephen Pinker, psicòleg i intel·lectual nord-americà, en un llibre recent (2011), en el qual argumenta precisament que vivim probablement en una de les etapes més pacífiques de la història de la humanitat, en què moltes formes de relació substancialment violentes del passat pràcticament han desaparegut. El catàleg inclou la crueltat com a entreteniment, el sacrifici humà per a apaivagar la superstició, l'esclavisme, la conquesta com la tasca declarada de l'estat, el genocidi com a forma d'adquisició de

terreny, la tortura i la mutilació com a càstigs rutinaris, la pena de mort per qüestions menors i diferències d'opinió, l'assassinat com a mecanisme de successió política, la violació com a botí de guerra, els pogroms com a sortida a la frustració social o l'homicidi com a model bàsic de resolució de conflictes.

L'explicació d'aquesta evolució històrica s'ha buscat en els aspectes civilitzadors de la modernitat. **Norbert Elias** va recórrer, en el monumental treball *El procés de la civilització* (1939), la manera en què les formes europees posteriors a l'edat mitjana d'acceptació de la violència, de comportament sexual, de manera de parlar, de funcions fisiològiques i de maneres de taula van evolucionar i es van transformar gràcies a nivells cada vegada més alts de pudor i de repugnància. Elias defensa que aquest procés és el resultat de la generalització de l'etiqueta cortesana, i ho explica pel desenvolupament de nivells d'autocontrol històricament creixents induïts pel canvi cultural de la modernitat. És habitual considerar l'esquema d'Elias com el marc en què s'entenen els nivells de violència actualment usuals en el món desenvolupat, resultat d'un procés històric de refinament de les maneres de relacionar-se i d'autoexigència personal.

Norbert Elias (1897-1990)

Si es comparen països, es pot observar amb facilitat com els nivells de violència són així mateix molt variables d'uns països a d'altres. En termes generals, el nord és molt més pacífic que els països en vies de desenvolupament, i es pot trobar una relació bastant clara entre el nivell de desenvolupament i la prevalença de la violència, encara que amb algunes matisacions importants:

- Al nord, els Estats Units trenquen totes les estadístiques amb un nivell de morts violentes per armes de foc vuit vegades superior al dels seus equivalents quant a nivell de vida.
- En el context europeu, les morts per armes de foc estan lligades a la permissivitat pel que fa a aquestes. Finlàndia és un cas destacable en aquest sentit.
- Al sud, la violència no sembla que estigui relacionada tant amb la renda *per capita* com amb altres factors, especialment la desigualtat relativa i percebuda i el model de desenvolupament urbà. En el primer cas, les diferències s'expliquen per la disponibilitat d'armes de foc. En el segon, pel fet que diferents països aborden el desenvolupament de maneres molt diferents.

Una hipòtesi acceptable en aquest cas és que els nivells de violència comparats estan relacionats amb **models de desenvolupament urbà** especialment desordenats, que generen grans bosses de pobresa concentrada. En poblacions formades per una pagesia migrant que al seu torn té l'origen en zones rurals més violentes del que és habitual en el món desenvolupat, el desplegament de dinàmiques de violència en les generacions més joves ha demostrat ser atroç.

Entre l'any 1979 i l'any 2003 van morir per efecte de la violència prop de mig milió de persones només al Brasil (Collins, 2008).

2.2. Sociodemografia de la violència

Segons l'Organització Mundial de la Salut, al món hi ha prop d'un milió i mig de morts violentes a l'any (OMS, 2010).

La immensa majoria (el 90%) d'aquestes morts ocorren en països d'ingressos baixos o mitjans. Prop de la meitat són suïcidis. Les morts per homicidi van ascendir a 535.000 l'any 2008, la qual cosa és un 35% del total de morts violentes. La guerra i altres formes de conflicte són responsables d'un 12% del total de morts violentes: unes 180.000 a l'any. Òbviament, la violència no porta sempre a la mort d'una de les parts, per la qual cosa entendre l'extensió i distribució de la violència ens exigeix altres mesuraments. Segons la mateixa font, l'any esmentat es van tractar en total prop de setze milions de ferides no fatals relacionades amb la violència, la qual cosa ens dóna una ràtio entre morts i ferides de trenta-dos, que és coherent amb l'estimació d'altres fonts (Thio, 2003, pàg. 201) que la mort és el resultat final en una d'entre cada vint i quaranta situacions violentes.

Atès que les societats no tenen els mateixos índexs de violència, la distribució per països no és uniforme.

En termes generals, les societats amb nivells de desenvolupament més baixos i índexs de desigualtat més elevats tenen índexs més elevats.

La importància de cadascun d'aquests dos factors no està completament clara, i alguns autors defensen que, de fet, no és el nivell de desenvolupament, sinó **la desigualtat present en una societat el que dispara els nivells de violència quotidiana i tensió fins al punt d'augmentar les taxes d'homicidis a l'Amèrica Llatina, alguns països del sud-est asiàtic, l'Àfrica del sud i central i alguns països del nord d'Àfrica.**

En aquest context, i sense que tinguem una explicació realment bona, cal recordar que la taxa d'homicidis a Espanya és especialment baixa. Les xifres oficials, segons el sistema de còmput, la font i l'any, oscil·len entre 0,781 i 1,4 per cada 100.000 habitants.

Taula 1. Homicidis per cada 100.000 habitants. Any 2004

Lloc	País	Homicidis/100.000
1	Àfrica del Sud	69
2	Colòmbia	61,1
3	El Salvador	57,5

Lloc	País	Homicidis/100.000
4	Jamaica	55,2
63	Estats Units	5,9
82	Finlàndia	2,8
91	Xina	2,2
99	Canadà	2
101	Portugal	1,8
107	France	1,6
110	Espanya	1,4
115	Italià	1,2
121	Alemanya	1
121	Grècia	1
123	Àustria	0,8
124	Emirats Àrabs Units	0,7

Font: UN Survey of crime trends

2.3. Els patrons socials de l'assassinat

Les morts violentes es poden subdividir en realitat en dos grups, que només tenen un correlat parcial amb la manera de classificar-les que s'utilitza en un context legal.

- En uns casos, la mort és el resultat d'una cerca intencional per part de l'assassí.
- En altres casos, encara que la intenció sigui matar, la situació és el resultat d'un enfrontament en calent.

D'alguna manera, la distinció entre *morts en fred* i *morts en calent* mostra el fet que mentre que les segones ens parlen d'homicidis o assassinats comesos com a part final d'un procés d'enfrontament violent, les primeres són el resultat d'un pla premeditat d'assassinat. Una interpretació habitual és que els factors socials i, especialment, els situacionals tenen un pes específic molt fort en les característiques, les maneres i els ritmes de les morts en calent, però no en tenen tant en el cas de les morts en fred.

Com ja s'ha dit, una proporció molt elevada d'homicidis la cometem homes joves, entre els divuit i els vint-i-cinc anys d'edat. Aquest patró és consistent i estable i el trobem no solament al llarg del temps, sinó també d'una manera molt similar entre diferents països. Si observem la taula 1, veurem que en dues societats que es diferencien per taxes d'homicidis radicalment oposades,

la distribució per edats és tanmateix pràcticament idèntica. L'evolució dels homicidis comesos per joves i per grans no segueix, a més, el mateix ritme. Mentre que els homicidis comesos per joves sembla que van augmentar entre 1975 i 1995 per descendir després, els comesos per grans han disminuït d'una manera consistent des del principi dels noranta (Lester, 2000).

És interessant observar que les víctimes estan relacionades amb el sexe de l'atacant. Mentre que els agressors homes tendeixen a assassinar altres homes, les dones tendeixen a matar persones del sexe oposat (Thio, 2003, pàg. 186).

Entre els factors de fons, es dona a més la circumstància que hi ha un patró consistent pel qual els que cometem assassinats i homicidis **tendeixen a tenir una extracció social baixa**. Encara que no tenim bones dades per a Europa, se sap que el 90% dels homicidis comesos als Estats Units tenen per culpable un treballador amb poca o cap qualificació o un aturat (Parker i Rebhun, 1995). Cal destacar que, segons el que sabem, aquest patró es repeteix també en altres societats, encara que s'espera que la presència d'institucions de benestar, a més de disminuir les taxes globals d'homicidis, afecti més la possibilitat d'aquest tipus de morts violentes que les que tenen lloc d'una manera més freda. A més, els homicidis esdevenen més freqüents allà on s'acumulen focus de pobresa. La presència d'altres variables s'explica en gran manera per aquesta relació amb l'estatus social: els membres de determinades minories (com els afroamericans als Estats Units) són més proclius a veure's embolicats en aquest tipus de successos que els d'altres.

S'ha de destacar una última característica de les morts violentes en les nostres societats. La gran majoria té lloc **en el context d'una relació propera**. En un patró que és comú a Europa i als Estats Units, prop del 50% de les víctimes moren en mans d'un conegut o un amic, un 25% en mans d'un familiar, i un altre 25% en mans d'un estrany (Thio, 2003, pàg. 196). Almenys tres de cada quatre morts violentes ocorren en el si d'una relació social propera. Les variacions entre països es refereixen sobretot a l'última xifra, que és més elevada on els índexs d'inseguretat són més alts.

2.4. Assassinats en sèrie i de masses

En la categoria dels assassinats de masses i en sèrie ens trobem, en realitat, una miscel·lània de fenòmens que són difícils d'incorporar en un esquema únic. D'una banda, el terme *assassinat de masses* té una connotació històrica que el lliga a fenòmens com el genocidi, més connectats amb la violència col·lectiva. D'altra banda, l'anàlisi dels assassins en sèrie ha estat poc desenvolupada des del punt de vista de la sociologia. Finalment, no obstant això, els fenòmens d'assassinats en grup explosius, que semblen un fenomen típic de les societats contemporànies, estan ben documentats en la literatura antropològica en societats tradicionals.

Vegeu també

En el mòdul 4 estudiarem les raons d'aquesta relació amb l'estatus.

La terminologia sociològica per a parlar d'aquests fenòmens no és estable. Seguint l'ús comú en la criminologia nord-americana, usualment es distingeix entre:

- **Assassinat en sèrie** (*serial murder*). Es cometen una sèrie d'assassinats separats en moments diferents.
- **Assassinat massiu** (*mass murder*). Es comet un grup d'assassinats en un mateix moment i lloc. Sovint s'esmenta la xifra de quatre morts com el nombre mínim per a poder considerar un esdeveniment com a assassinat massiu, però aquesta xifra és en realitat arbitrària.
- **Assassinat llampec** (*spreed killer*). Es cometen diversos assassinats separats per molt poc temps en diferents llocs. La definició usual parla de l'absència d'un període de refredament entre uns assassinats i d'altres, però no és clar quant de temps implica aquest lapse entre les morts.

Aquestes distincions estan molt subjectes a controvèrsia. Des del punt de vista sociològic tenen un interès molt relatiu, i s'ha centrat l'atenció, abans de res, en l'existència de situacions socialment construïdes que afavoreixen d'alguna manera aquest tipus de resposta. Des d'aquest punt de vista, l'estudi dels assassins en sèrie que podríem anomenar *clàssics*, interpretables en general en termes psiquiàtrics, no ha rebut una atenció especial.

Assassins en sèrie

L'estudi més detallat de caràcter sociològic sobre assassinats massius, en sèrie i llampec és el que van fer Fox i Levin, resumit en el llibre *The will to kill: making sense of senseless murder*. A partir de dues petites mostres de 107 i 400 casos, Fox i Levin descobreixen que hi ha un patró comú en aquest tipus d'agressors als Estats Units. Solen tenir nivells d'estudis baixos, estar empleats en treballs manuals, i malgrat això tendeixen a ser enginyosos i hàbils per a mostrar-se amistosos i encantadors. La gran majoria són homes (84%) blancs (80%) en els últims vint i primers trenta anys d'edat. Són més proclius a l'assassinat d'estranyos i de persones que presenten una vulnerabilitat: nens, dones, malalts i ancians. Segons aquests autors, hi ha una motivació comuna en aquests casos consistent en un fort desig de poder de caràcter sàdic. Per tant, el perfil sociològic ens allunya de l'estereotip de l'assassí en sèrie de ficció per antonomàsia, Dexter.

Jack Levin i James Fox (1985) van cridar l'atenció sobre el fet que l'assassí de masses típic sembla

“extraordinàriament ordinari. És indistingible de qualsevol altre. De fet, podria ser el veí del costat, un company de feina o un membre de la família.”

Una manera d'aproximar-se a aquest fenomen és pensant que sol ocórrer en contextos específics, que en general són causa d'un extraordinari estrès per a l'assassí i que reuneixen molta gent en un mateix espai: **llocs de treball, escoles i universitats** són escenaris habituals. En la mateixa categoria s'haurien de reunir els assassins de les pròpies famílies. Un escenari relativament habitual en els assassinats de masses en el lloc de treball és que la intenció inicial de l'assassí és matar solament el cap, però el control es perd ràpidament i s'acaba assassinant companys de feina i clients d'una manera aleatòria. Si hem

d'avançar una anàlisi sociològica d'aquests fenòmens, cal cridar l'atenció sobre el fet que són molt freqüents en **societats amb nivells d'aïllament individual molt elevat i amb sistemes d'atenció psiquiàtrica i suport psicològic i emocional deficients**. És òbviament més freqüent en societats que permeten un accés més obert a les armes de foc. No obstant això, l'escassetat del fenomen fa difícil establir un patró clar.

En antropologia s'han documentat diversos casos de societats en què, sense ser comú, es coneix bé el fenomen de l'assassinat de masses.

L'exemple més clàssic és l'**amok**. En la cultura tradicional malaia, en què *mengamuk* o *gelap mata* és un esdeveniment en què un home armat, que no ha mostrat prèviament cap signe d'ansietat o de perillositat, comença a atacar, ferir i matar indiscriminadament els presents –persones i animals– en un lloc molt freqüentat, com un mercat o un acte religiós, per acabar mort pels que s'atreveixen a enfrontar-se a ell o per la seva pròpia mà. El fenomen es coneix des d'antic, i és documentat almenys des del segle XVIII pels navegants europeus.

L'amok està prou ben documentat per a haver entrat en els catàlegs de malalties psiquiàtriques, i habitualment es considera una síndrome psiquiàtrica d'origen cultural.

Les explicacions de l'amok no són clares, però es poden aventurar diversos arguments:

- Des del punt de vista èmic, l'amok està causat per la presència d'un esperit del tigre de caràcter sinistre (*hantu belian*) que posseeix el protagonista.
- Atesos els resultats, molts observadors defensen que aquests episodis són en realitat suïcidis, realitzats en el context d'una cultura fortament contrària a la pèrdua voluntària de la vida. L'assassí busca una situació en què, atès que l'islam prohibeix terminantment el suïcidi, altres homes posaran fi a la seva vida per ell.
- Una versió més elaborada d'aquesta explicació suggereix que l'amok està fortament lligat a una determinada interpretació de l'honor masculí. L'episodi, que en gairebé tots els casos acaba amb la pèrdua de la vida per part de l'assassí, té la funció de restablir l'honor perdut de l'assassí, com a home que ha de ser respectat i, si cal, temut. Per tant té un paper simbòlic entorn de la reputació del mateix assassí.

Trastorns psiquiàtrics d'origen cultural

Es coneixen múltiples trastorns psiquiàtrics que sembla que són específics de contextos culturals particulars. L'amok malai i el *grisi siknis* dels misquitos són variants homicides de comportaments i trastorns de la percepció de la realitat que s'han documentat en altres contextos: el *bits* indi, el *chakore* dels indígenes panamenys, el *koro* de molts homes asiàtics, el *latah* entre les dones del sud-est asiàtic, el *mal de pelea* de Puerto Rico o el *pibloktoq* o histèria àrtica dels inuit. També hi són en les societats avançades: la bulímia i l'anorèxia nerviosa són trastorns compulsius culturalment específics dels occidentals,

mentre que un tipus de fòbia social aguda coneguda com a *TJS* (*yaijin kyofusho* o por a les relacions personals), que condueix al *hikikomori*, és sorprenentment freqüent al Japó.

Aquest tipus de fenòmens també es troba en altres contextos culturals.

Bàsicament el mateix fenomen es coneixia a les Filipines espanyoles amb el nom de *juramentados*. En les comunitats remotes dels indígenes misquitos, a l'Amèrica Central, de vegades es viuen episodis en què un home terroritza tota la comunitat entrant en un estat de trànsit i atacant qualsevol que s'apropi amb un matxet. Els veïns es tanquen a les cases fins que passi l'episodi, que pot durar més d'un dia. En aquest cas trobem una variant femenina, el *grisi siknis*, en què les víctimes –usualment dones molt joves o adolescents– creuen que estan assetjades per dimonis que les peguen i sotmeten a vexacions de caràcter sexual, i que sol acabar en episodis de violència indiscriminada en què la víctima pot atacar qualsevol persona propera, confonent-la amb un ésser demoníac.

3. Violència sexual

La segona gran categoria de violència és la que afecta la integritat sexual de les víctimes o representa una agressió amb intencions sexuals. Ha de quedar clar que la motivació inicial no és necessàriament només sexual, sinó que sovint apareix en el context d'un acte de representació de la **dominació** per part de l'agressor o de **cohesió de grup** pels agressors. En aquest text, i atès que ja hi ha una assignatura dedicada específicament al tema des d'un punt de vista legal i psicològic, l'enfocarem únicament des del punt de vista d'una sociologia de la violència. No ens interessen tant els aspectes més criminològics com els sociològics de l'entorn.

En parlar de la violència sexual, l'estudiant ha d'oblidar la idea que les violacions i altres actes d'agressió formen part de l'espectre del comportament sexual en algun sentit.

Són bàsicament actes de violència en què es manifesta una intenció primària de dominació, i no relacions sexuals en un sentit comú del terme.

3.1. Incidència, tipus i patrons de la violació

De la mateixa manera que ocorre amb altres fenòmens que tenen un caràcter criminal, les estadístiques de violació presenten la dificultat de sortir del sistema judicial, la qual cosa planteja el mateix problema que en altres casos en què la font inicial és una denúncia davant la policia. Atès que la primera decisió que ha de prendre la víctima és si denuncia o no denuncia, i atès que els sistemes judicials de diferents països responen d'una manera diferent davant les agressions sexuals, és difícil creure que les dades comparades de violacions i altres agressions sexuals reflecteixin completament la realitat. Almenys per dues raons:

- El nivell d'ocultació per part de la víctima és molt elevat.
- De vegades, la frontera psicològica entre una violació i altres agressions sexuals és confusa –tant per a la víctima com per a l'agressor.

A més, sota l'etiqueta d'*agressions sexuals* s'incorporen esdeveniments de naturaleses molt diferents.

Dit això, hi ha grans diferències en les estimacions de l'extensió del nombre de violacions segons les estadístiques oficials i segons les fonts basades en estudis victimològics.

Observació

Fixem-nos que el que fa que un avanç sexual es converteixi finalment en una violació **no** és l'oposició de la víctima per mitjà de la força física.

A partir de les primeres, Nacions Unides estima que el nombre anual de violacions denunciades i registrades per la policia a tot el món arriba als 250.000 casos (ONU, 2003).

Les diferències en la incidència de la violació entre països són molt elevades. No obstant això, les diferències en la pressió cultural, la confiança en la policia i les definicions legals de què és una violació i què no ho és són tan grans que les comparacions són pràcticament impossibles.

- En alguns països, la informació estadística és de qualitat, encara que es pot suposar que la proporció de violacions no reportades sigui elevada. És habitual que les dades incloguin **diferents tipus d'agressió sexual**. Als Estats Units es calcula una xifra propera a 200.000 agressions sexuals anuals, al Regne Unit les xifres oscil·len entre 15.000 i 85.000 casos, mentre que a França està establitzada entorn de les 10.000 violacions anuals. Els països amb **sistemes judicials més vigilants, poblacions més conscienciades i lleis més propenses a una definició rigorosa** de l'agressió sexual tenen xifres més elevades. Així, Suècia, que té una població de nou milions i mig d'habitants, dona una xifra de violacions de gairebé 5.000 casos anuals, el doble de casos que a Espanya amb una població estable gairebé cinc vegades més gran i una població circulant de trenta milions de persones (ONU, 2003).
- Per la seva banda, els estudis basats en dades a partir d'enquestes de victimització donen xifres molt diferents, en alguns casos sorprenents. L'informe de **Robert Michael** i associats, de 1994, afirma que un 22% de les dones nord-americanes entre les divuit i cinquanta-nou anys afirmen haver estat forçades a tenir sexe alguna vegada, la qual cosa és la xifra més alta publicada. Altres informes de diferents països parlen d'una xifra propera a una de cada deu dones al llarg de les seves vides (Russell i Bolen, 2000). Un informe britànic afirmava que una de cada tres adolescents entre tretze i divuit anys patia algun tipus de violència sexual (Opinion matters, 2010). Les poques xifres que procedeixen d'estudis de victimització en països en vies de desenvolupament són encara més altes (Russell i Bolen, 2000, pàg. 26).

En llegir aquestes xifres cal analitzar amb precaució diversos punts:

- **Les estadístiques oficials donen xifres molt baixes.** La subrepresentació és segura a pràcticament tots els països, però com que les respostes institucionals davant les agressions sexuals no són iguals, no hi ha un patró clar.
- **Les xifres basades en enquestes de victimització són molt elevades,** ja que usualment inclouen tipus molt diversos d'agressió sexual. Aquestes xifres no ens parlen en absolut d'assalts per part d'un desconegut, però són un indicador dels nivells de pressió i exigència sexual per part dels homes.
- En molts casos, els experts, els especialistes de suport i les lleis consideren agressions sexuals relacions que les mateixes víctimes no considerarien com a tals. Això dificulta enormement el còmput i l'atenció.

En la confusió de les xifres oficials, la conclusió més clara que es pot treure és que la probabilitat que una agressió sexual es denunciï davant la policia està lligada al fet que l'agressor sigui un estrany (Thio, 2003, pàg. 208)

Una regularitat que confirmen diverses fonts és que hi ha una majoria de violacions comeses per **agressors que són propers a la víctima**. Michael i els seus col·laboradors estimaven que l'agressor era el marit (o rarament l'esposa) en un 9% dels casos, una persona de la qual la víctima estava enamorada en un 46% dels casos, algú a qui coneixia bé en un 22% i un conegut en un 19% més. El departament de justícia nord-americà calcula que la parella actual o passada és l'agressor en un 26% dels casos, i un amic o conegut en un 36% (Greenfeld, 1997).

L'informe Amir

El 1971 Menachem Amir va publicar un informe basat en l'anàlisi dels registres policials de 646 casos de violació denunciats a la ciutat de Filadèlfia entre 1958 i 1960, que va constituir al seu moment el primer treball seriós fet sobre el context social i criminològic en què tenien lloc les violacions. Amir va descobrir que a la ciutat de Filadèlfia, que tradicionalment té una àmplia comunitat afroamericana, les violacions eren en un 95% intraracials: rars vegades un agressor blanc atacava una víctima negra i viceversa. La majoria dels agressors tenia a més un estatus social baix, i prop de la meitat tenia un registre policial d'arrestos previs. L'edat mitjana dels agressors era de vint-i-tres anys, però els agressors més freqüents tenien entre quinze i dinou anys. Amir va trobar una relació inversa entre l'edat dels agressors i la de les víctimes: com més gran era l'agressor o els agressors, més jove era la víctima (Kanin, 1984). Amir va defensar que hi havia dos tipus de violadors: els criminals i els psiquiàtrics.

Entre altres patrons criminològics, Amir va descriure un patró temporal clar en les agressions sexuals: la majoria tenia lloc els caps de setmana, entre les vuit de la tarda i les dues del matí. Prop del 70% de les violacions que va estudiar havien estat planificades d'una manera o una altra. Un dels punts

més controvertits de l'informe Amir, pel qual ha estat molt criticat, és que els registres policials de l'època indiquen precipitació victimal de prop d'un 16% dels casos, informació que no es va posar en dubte en la confecció de l'informe.

Algunes situacions de la violació exigeixen una anàlisi específica. Les **violacions en grup** són més freqüents en atacants adolescents o molt joves. En l'informe Amir, en el qual probablement els atacs per persones properes a la víctima estaven molt infrarepresentats, un 43% dels casos reportats eren violacions en grup. És freqüent que es tracti de grups de joves d'extracció social baixa, que pertanyen a bandes o estan lligats per llaços molt propers. Aquest patró es trenca en el fenomen que es coneix com a **violacions de campus**, poc freqüent a Europa.

En l'actualitat, se sol argumentar que els participants en violacions en grup estan complint una **exigència grupal** abans que satisfer cap tipus de desig sexual (Groth i Birnbaum, 1979). La pressió del grup d'iguals per a demostrar que la seva masculinitat i el seu sentit de pertinença és equivalent a l'estàndard exigít pel grup els pot portar a participar-hi.

4. Violència autoinfligida: el suïcidi

D'acord amb les estadístiques oficials, les xifres globals de suïcidi han augmentat en un 60% en els últims cinquanta anys (Hawton i Van Heerigen, 2009). No obstant això, l'estudiant ha de ser escèptic amb aquesta xifra, ja que pot indicar una millora general en la manera de consignar i calcular l'extensió del suïcidi més que una expansió real del fenomen. Això és una mostra d'un problema generalitzat en els estudis del suïcidi: atès que la manera de calcular-ne la incidència passa per un procediment de caràcter mèdic, forense i judicial, hi ha una tendència generalitzada a la subestimació de les xifres de suïcidi. A més, sempre hi ha hagut la sospita que algunes diferències en la incidència del suïcidi eren el resultat de diferències en la capacitat de registre administratiu d'aquest i en el nivell d'ocultació dels casos de suïcidi per part de l'entorn social de la víctima. Les xifres de suïcidi poden estar molt sotmeses a una regulació cultural, com demostren les baixes xifres –pràcticament inversemblants– d'alguns països islàmics.

Se sol calcular que, per cada suïcidi que efectivament té èxit, prop de vint es queden en intents (OMS, 2008). Des de cert punt de vista, quan examinem el suïcidi veiem la punta de l'iceberg del fenomen de la violència autoinfligida. Si la relació entre intents de suïcidi i suïcidis efectius és de vint a u, quina és la freqüència de les ideacions suïcides o del desenvolupament de plans més o menys elaborats?

Quan analitzem un procés tan complex com aquest, hem de tenir en compte dues idees:

- Com a fenomen social, és un procés que té **diverses fases**, i que de fet es manifesta en forma d'intents de la mateixa manera que de suïcidis efectius. Ideacions, avisos, intents i suïcidis efectius són facetes o passos del mateix procés.
- Encara que solem lligar el suïcidi amb situacions de depressió i, per tant, amb trastorns psiquiàtrics, **ni la diversitat social de les formes de suïcidi ni moltes de les subtileces que veurem es poden explicar completament en el context del procés d'una malaltia mental**. D'altra banda, caldria preguntar-se fins a quin punt no hem d'incloure determinades formes de respostes a la depressió entre els passos del procés suïcida.
- A més a més, i sense negar el paper de diferents tipus de depressió en el procés suïcida, els suïcidis tendeixen a mostrar altres patrons que no estan relacionats amb la malaltia, sinó amb el context –com l'absència de suport social–, que expliquen per què uns casos acaben en suïcidi i d'altres no. Com hem dit més amunt en parlar d'altres formes de violència, la depres-

ció podria ser una condició necessària, però no suficient. Més endavant veurem que, en alguns casos, ni tan sols és necessària.

4.1. Varietats i epidemiologia

Si examinem la cadena del procés del suïcidi trobem el següent:

- Les xifres i estadístiques oficials ens assenyalen solament una part dels suïcidis efectius, i probablement la part no computada canvia d'unes societats a unes altres i amb el temps.
- Els suïcidis efectius són una proporció de no més del 5% dels intents de suïcidi.
- No tots els intents de suïcidi es duen a terme amb la intenció efectiva de trobar la mort. D'acord amb els estudis basats en entrevistes a supervivents, per a una proporció considerable són intents de demanar o recuperar l'atenció d'altres, tant si són persones concretes com no (Bettridge i Fabreau, 1995). En gran manera s'han d'interpretar com a peticions d'ajuda.
- No tots els mètodes de suïcidi són igualment eficaços, i això explica algunes variacions importants en les taxes de suïcidi, com per exemple les diferències entre homes i dones.
- S'ha detectat una tendència dels suïcides menys convençuts –els que en el fons desitjarien no suïcidar-se– a utilitzar mètodes menys eficaços (Peck, 1984).
- Prop del 60% dels suïcidis els comet una persona que ha fet un intent previ (Hendin, 1995).
- No tots els suïcides avisen, ni molt menys. Es podria pensar en una tipologia de comportament suïcida típica del que no avisa ni dona senyals previs, i utilitza un mètode molt efectiu de suïcidi. Els diferents estudis donen proporcions de suïcidis amb avís previ situades entre un 14% i un 53% (Bettridge i Fabreau, 1995).

Tot això vol dir que probablement els suïcides més efectius no avisen i en molts casos no fan intents previs. Es pot pensar que aquests suïcidis són el resultat d'una decisió calculada. En molts altres casos el suïcidi forma part d'un desplegament de senyals de desesperació més complex. No obstant això, el fenomen és massa polifacètic per a estereotipar les respostes. Aquesta idea del suïcidi calculat entronca amb el que s'ha denominat *suïcidi racional*, és a dir, la determinació de posar fi a la pròpia vida després d'una consideració assossegada dels pros i els contres d'aquesta decisió. Com es pot entendre, el suïcidi racional és abans un estat teòric de coses que una tipologia. Atès que

les estimacions dels epidemiòlegs xifren el nombre de suïcides que presenten algun tipus de tret depressiu –i per tant pensaments i percepcions esbiaixades de la realitat– entre un 85% i un 98% (Hawton i Heerigen, 2009), és difícil mantenir la idea de la racionalitat de la decisió, en la mesura en què una decisió racional estigui basada en un examen objectiu de les coses.

Per tant, se sol considerar que hi ha quatre tipus de fenòmens relacionats amb el suïcidi:

1) **Ideacions suïcides.** Són pensaments repetitius i intrusius sobre la pròpia mort i sobre la seva realització; reflexions sobre la manera de morir desitjable i la manera de provocar-la; imaginacions sobre la resposta de l'entorn, i sobre la situació, les circumstàncies i els mitjans utilitzats. Molt sovint estan lligades a cicles depressius o, per dir-ho més exactament, les ideacions suïcides es poden considerar com un símptoma depressiu clar. Com es fa en psiquiatria, es pot distingir entre el desig inespecífic de morir, la representació suïcida (és a dir, imatges mentals de la pròpia mort per suïcidi) i les idees suïcides amb mètode o sense, planificades o no.

2) **Amenaces de suïcidi.** En alguns casos, les amenaces s'interpreten com un senyal que la persona que avisa té més intenció de viure que de morir. No obstant això, en un context clínic es prenen molt seriosament i provoquen una resposta immediata dels dispositius d'intervenció. Com que sovint les amenaces tenen un caràcter molt informal, la seva investigació és difícil, i no és possible calcular en quina proporció es duen a terme (Stephens, 1995; Lester, 1988).

3) **Intents de suïcidi.** El que usualment veiem com intents de suïcidi cau bàsicament en dues categories, que no sempre són fàcils de distingir. D'una banda, hi ha els que estenen les amenaces de suïcidi fins a la realització d'un intent real, sovint amb mitjans que no assegurin en absolut el resultat buscat –una dosi insuficient de píndoles o una petició d'ajuda després de l'autoagressió. En algun sentit, es tracta d'una **dramatització** perillosa de la petició d'ajuda. D'altra banda, hi ha les fallades reals en intents fets amb poca perícia o en què la intervenció immediata d'una tercera persona salva la situació. Una mostra de fins a quin punt els intents de suïcidi són en part un fenomen diferent dels suïcidis consumats és el fet que els perfils dels que ho intenten són diferents dels perfils dels que ho aconsegueixen. **Són amb més freqüència dones que homes, són més aviat joves que grans, tendeixen a ser de classes més humils que de classes altes.** En els suïcidis consumats, en general trobem els perfils inversos. Els intents estan lligats sovint a trastorns depressius o psicòtics, i molt clarament al consum de drogues (O'Boyle i Brandon, 1998).

4) Suïcidis efectius. Des del punt de vista des del qual els estem tractant aquí, comprenen en realitat una sèrie de tipus mixtos: d'una banda, inclouen els que amenacen i no aconsegueixen el que volen; d'una altra, els que ho intenten i no són rescatats a temps, i, en fi, els que estaven més determinats a morir.

Diverses investigacions han centrat l'atenció en l'anàlisi de les cartes de comiat que deixen els que decideixen treure's la vida, a la recerca d'un patró psicològic o relacional comú (Wartik, 1995; Folse i Peck, 1995; Firth, 1961). Potser el més interessant d'aquests treballs és precisament que han trobat una varietat d'emocions expressades en les cartes de comiat:

- **Depressió major**, amb una fugida de les activitats rutinàries, típica d'altra banda dels quadres depressius.
- Sentiment de culpa per haver defraudat i **cerca de perdó**, especialment de les persones estimades que es deixen enrere.
- Enuig i **ressentiment** envers d'altres.
- **Enuig amb a un mateix**, per exemple després d'haver matat una altra persona o d'haver defraudat pretesament les persones properes.
- **Magnanimitat** envers el món que es deixa enrere, perdonant els que els han fet mal, deixant el cos per a la ciència, donant els béns.
- Emocions de caràcter **surrealista**, en què es perd el contacte amb la realitat per **experiències al·lucinatòries o deliris**, de vegades derivades del mètode triat per a matar-se.

En examinar l'epidemiologia del suïcidi hem de recordar que aquesta se centra tan sols en un dels aspectes del suïcidi, que és el dels casos que acaben amb la mort definitiva de la víctima. Això pot ser molt rellevant si, com hem vist en la secció anterior, diferents manifestacions del procés suïcida tenen una distribució social molt diferent. Així ho hem vist, per exemple, en el contrast entre intents i suïcidis actuals.

D'altra banda, les últimes dècades han vist canvis d'importància en la prevalença i distribució del suïcidi. Encara que tradicionalment el grup de més risc ha estat format pels homes grans, en les últimes dècades s'han anat substituint per homes joves, fins al punt que en alguns països en vies de desenvolupament ja han passat a formar el grup de més risc relatiu. D'altra banda, alguns autors defensen que als països rics la multiplicació de l'ús d'antidepressius suaus, els anomenats de **segona generació**, que actuen en la recaptació dels neurotransmissors relacionats amb la depressió (serotonina, dopamina i noradrenalina), ha provocat de fet un descens del nombre final de suïcidis.

Taula 2. Taxes de suïcidis d'homes i dones en diferents països

Lloc	País	Homes	Dones	Total	Any
1	Corea del Sud	41,4	21,0	31,2	2010
2	Lituània	54,3	10,7	30,9	2010
3	Guaiana	39,0	13,4	26,4	2006
4	Kazakhstan	43,0	9,4	25,6	2008
7	Japó	33,5	14,6	23,8	2011
19	Finlàndia	27,2	8,6	17,6	2010
21	França	26,4	7,2	16,2	2008
24	Estats Units	23,8	7,1	15,2	2009
53	Portugal	13,2	3,4	7,9	2008
58	Espanya	11,9	3,4	7,6	2008
61	Regne Unit	10,9	3,0	6,9	2009
64	Itàlia	10,0	2,8	6,3	2007
84	Grècia	6,1	1,0	3,5	2009

Font: OMS, 2011

Les **diferències entre els sexes** en les taxes de suïcidi són ben conegudes, però les causes no ho són tant. Pràcticament en totes les societats els homes tenen una taxa de suïcidis més elevada que les dones, i l'explicació d'això no és fàcil de trobar.

Una interpretació sociològica d'aquesta diferència, que ajuda a explicar altres pautes en les taxes de suïcidis, és l'observació que la capacitat per a treure's la vida està lligada a l'autonomia personal. Tradicionalment, els homes havien d'afrontar la responsabilitat de les situacions d'una manera que no s'exigia a les dones.

Per tant, com més gran era la desigualtat en l'assumpció de papers socials entre els sexes, més gran havia de ser la diferència en la taxa de suïcidis entre uns i altres.

No obstant això, aquest argument xoca amb el fet que, encara que ha experimentat un descens, la taxa per als homes continua essent en l'actualitat molt més elevada que per a les dones malgrat que els nivells de desigualtat de gènere són molt més baixos que en el passat.

Un argument més prosaic que intenta explicar aquesta diferència es basa en la idea que els homes tendeixen a utilitzar **mètodes més expeditius** a l'hora de treure's la vida, la qual cosa, a més, explicaria per què les dones estan sobre-

representades en els intents de suïcidi però no en els suïcidis. En general, les dones mostren preferència per l'ús de mètodes com l'enverinament o l'asfíxia per gas. Aquests mètodes tenen menys efectivitat final que els mètodes preferits pels homes: armes de foc si estan disponibles, precipitació o penjament.

Com hem dit més amunt, l'edat també presenta un patró clar d'associació amb la prevalença del suïcidi, o l'ha presentat fins a les últimes dècades. Tradicionalment, els homes grans eren els que més se suïcidaven. És una tipologia de suïcidi lligada sobretot a la malaltia i a l'aïllament social, que encara existeix. Si es vol plantejar així, gran part del suïcidi tradicional era un suïcidi racional davant la perspectiva d'una vellesa dependent, solitària o miserable. No obstant això, hi ha alguns arguments en contra d'aquesta idea, com que hi ha moltes més dones que homes que afronten una vellesa en solitari, però les taxes de suïcidi no són de fet més elevades (Girand, 1993).

Aquest model s'ha anat transformant per a grups socials específics en les últimes dècades, i no és uniforme als països on hi ha minories. Els homes afroamericans tenen taxes de suïcidi molt més baixes en les edats més avançades, mentre que les tenen similars en la joventut, de manera que proporcionalment són més altes (Girand, 1993). És possible que això reflecteixi el fet que, als Estats Units i en altres països que presenten una alta diversitat racial, les generacions grans eren més diferents entre comunitats ètniques del que ho són els joves. És a dir, els joves blancs i negres s'assemblen molt més entre ells del que s'assemblaven els seus avis. No obstant això, la taxa de suïcidis als Estats Units continua essent molt més elevada entre blancs que entre negres.

Taula 3. Taxa de suïcidis per cada 100.000 habitants, per sexe i edat a Espanya. Any 2010

	Tots dos sexes	Homes	Dones
Totes les edats	6,854	10,873	2,952
Menys de 15 anys	0,043	0,084	
De 15 a 19 anys	1,258	1,925	0,554
De 20 a 24 anys	3,645	5,865	1,343
De 25 a 29 anys	3,551	5,780	1,237
De 30 a 34 anys	5,363	8,511	2,016
De 35 a 39 anys	7,210	11,164	3,014
De 40 a 44 anys	9,256	13,833	4,528
De 45 a 49 anys	8,976	13,762	4,176
De 50 a 54 anys	10,180	16,090	4,402
De 55 a 59 anys	8,979	13,996	4,184
De 60 a 64 anys	9,109	14,401	4,208

Font: INE. Defuncions segons la causa de la mort

	Tots dos sexes	Homes	Dones
De 65 a 69 anys	9,665	15,110	4,787
De 70 a 74 anys	10,604	17,648	4,769
De 75 a 79 anys	13,401	24,212	5,318
De 80 a 84 anys	15,032	32,566	3,822
De 85 a 89 anys	19,241	44,423	5,851
De 90 a 94 anys	18,227	51,136	4,903
De 95 anys i més	12,274	33,058	5,43

Font: INE. Defuncions segons la causa de la mort

A més de les diferències per sexe i edat, tres variables més han demostrat tenir una influència notable en les taxes de suïcidi:

1) **Medi rural i urbà.** Tradicionalment, les taxes de suïcidi eren més elevades en el medi urbà que en el medi rural, i s'ha desenvolupat una gran quantitat d'explicacions per a aquesta relació que és consistent i estable.

- Les ciutats són medis que aïllen molt més les persones, que perden contacte amb els valors i les comunitats tradicionals, que al seu torn exerceixen una tasca de vigilància i control social intermedi i, en el cas de la regulació del suïcidi, de suport emocional.
- Així mateix, les ciutats són medis socials més complexos: normes socials conflictives i estils de vida canviants tenen la capacitat d'afeblir els llaços amb altres persones.
- A més de tot això, les condicions de vida dels que migraven del camp eren sovint especialment dures.

No obstant això, en les últimes dècades s'ha vist com la ràtio entre suïcidis urbans i rurals es tornava favorable als últims. Això pot tenir dos tipus d'explicacions: que en el medi rural ara es donen les condicions perquè els suïcidis siguin més freqüents (aïllament, autonomia i individualisme) en relació sobretot amb l'escassetat de població; o que simplement el tipus de persona que és més propensa al suïcidi es troba més sovint en el món rural i el que veiem és simplement un efecte de composició, sense relació amb les característiques de l'hàbitat.

Per exemple, a les zones rurals hi ha més homes grans en proporció amb altres grups d'edat, que són el primer grup de risc, i en les societats multirracials hi ha més homes blancs, que són així mateix un grup de risc més elevat.

2) **L'estatus social i la riquesa.** Al contrari que per a altres formes de violència, s'ha argumentat que en el cas del suïcidi la relació entre la prevalença i el benestar és directa, i no inversa. Efectivament, les taxes de suïcidi tendeixen a

ser més elevades en països més rics i en regions més pròsperes dins d'aquests països. A més, tant al nord com al sud, les classes mitjanes tendeixen a tenir taxes de suïcidi més altes que les classes treballadores. Com veurem més endavant, aquesta relació pot tenir a veure amb diversos factors.

- Un factor important és el fet que **els nivells d'autonomia personal augmenten amb el benestar**.
- Un altre és el fet que les classes mitjanes i acomodades tendeixen a basar les seves relacions socials en models de capital social potser més profitosos però menys basats en la seguretat psicològica que ofereixen els llaços comunitaris tradicionals.

3) **Religió i religiositat.** Des que **Emile Durkheim** (1897) va descobrir que els protestants europeus tenien taxes de suïcidi més elevades que els catòlics, la religió ha estat un dels factors més estudiats en relació amb la sociologia del suïcidi. Aviat la sociologia nord-americana va estendre la comparació entre protestants i catòlics a altres comunitats religioses i a comparacions entre diferents tradicions protestants. En l'actualitat, es continua considerant que els cristians d'origen protestant tendeixen a tenir taxes de suïcidi més elevades que els catòlics, que al seu torn les tenen més elevades que els jueus, que al seu torn les tenen més elevades en general que els musulmans. Si es deixen altres factors fixos, les religions que no contenen fortes prohibicions explícites contra el suïcidi –encara que el desaprovïn– tenen taxes de suïcidi més elevades: així passa amb confucians, budistes i hinduistes en els contextos en què conviuen amb altres religions (Ibrahim, 1995).

Encara que l'explicació tradicional d'aquesta relació es discutirà més endavant, una manera de mirar aquesta informació des d'un punt de vista més escèptic és fixar-se en el fet que no és tant el contingut de la religió el que està associat a diferents nivells de tendència al suïcidi, com els nivells d'implicació en la religió de cadascun. Des d'aquest punt de vista, el que explicaria les diferències entre catòlics i protestants, per posar-ne un exemple, no seria tant el fet que els protestants creuen en la doctrina de la predestinació mentre que els catòlics creuen en la salvació dels pecats a la terra per la confessió, com que el nombre de practicants actius i implicats en les comunitats catòliques tendeix a ser més alt que en les comunitats protestants. El risc de suïcidi en un nivell de religiositat equivalent és similar. Si això és així, les diferències entre religions en la inclinació al suïcidi reflecteixen, abans de res, **diferències en els nivells de pràctica i implicació comunitària** amb les xarxes socials centrades en parròquies, mesquites i sinagogues.

4.2. Teories del suïcidi

Entre els especialistes clínics –psiquiatres i psicòlegs, i altres professionals de la teràpia– es tendeixen a veure el suïcidi bàsicament com un risc derivat de la depressió. No obstant això, i sense descartar que els estats depressius són un

element necessari en l'inici del camí del suïcidi, no hi ha raons per a suposar que les distribucions en diferents grups socials de les taxes de suïcidi siguin similars a les de la depressió. És a dir, encara que els quadres depressius siguin el rerefons habitual del suïcidi, la seva distribució no s'explica per raons mèdiques o psiquiàtriques. No hi ha motius per a suposar que els protestants són més depressius que els catòlics, o els homes grans de classe mitjana més que les dones joves. Al marge de l'epidemiologia de la depressió, el fet que uns tipus de persones s'apropin al suïcidi amb més freqüència que uns altres ens suggereix que hi ha alguna característica del tipus, abans que de la persona, que ens explica la seva propensió al suïcidi. Aquest és l'argument que s'ha utilitzat habitualment en els estudis sociològics del suïcidi.

Un dels textos fundacionals de la sociologia, *El suïcidi* d'Émile Durkheim (1897), tracta precisament sobre aquest assumpte. *El suïcidi* s'ha posat sovint com a exemple de desenvolupament d'un argument metodològic en la construcció d'explicacions comparades en sociologia, encara que en l'actualitat probablement no passaria un examen metodològic mínim, ja que comet alguns errors que posteriorment s'han teoritzat. Encara que és un text de certa complexitat, amb inconsistències i ambigüitats, Durkheim mostra en realitat un esquema relativament clar de les bases socials del suïcidi. Des del seu punt de vista, hi ha dues grans causes del suïcidi: la integració i la regulació social.

Emile Durkheim

- La **integració social** és la manera en què els individus es lliguen al grup o col·lectivitat a què pertanyen. Té un aspecte de voluntarietat, en el sentit que en general apareix com a desitjable per a les persones.
- La **regulació social** és la manera en què la societat restringeix i dirigeix el comportament dels individus. Per tant, és equivalent al que aquí hem denominat *control social*.

La regulació i la integració a què està sotmesa una persona varien dins d'una societat, de la mateixa manera que els nivells globals d'integració i de regulació varien entre les societats. Hi ha societats més integrades i més regulades que d'altres.

Doncs bé, d'acord amb Durkheim, la propensió a suïcidar-se està relacionada amb les experiències dels extrems de les escales d'integració i de regulació.

Un excés d'integració, igual que una manca d'integració, dóna lloc a tipus de suïcidi específics. Passa el mateix amb un nivell de regulació social inadequat o excessiu.

D'aquesta manera, Durkheim defensa la necessitat de distingir entre quatre tipus diferents de suïcidi:

1) Suïcidi egoista. Quan els nivells d'integració social són inadequats. En comparació de les persones casades, els solters estan subjectes a nivells d'integració social més baixos, per la qual cosa el seu diferencial en la taxa de suïcidis respecte als primers es podria explicar en termes de la falta de suport emocional derivat dels llaços que els integren en la comunitat.

2) Suïcidi altruista. Quan els nivells d'integració social són excessius. Els membres d'una unitat d'elit de l'exèrcit o d'un grup terrorista, o els membres d'una secta estan molt més disposats a sacrificar les vides pels altres o a donar-les a petició del grup o del líder, si efectivament participen d'una forta cultura de grup de la qual se segueix una integració total en el grup o l'organització. És aquesta integració la que fa possible el suïcidi altruista.

3) Suïcidi anòmic. Quan els nivells de regulació social són insuficients. Aquest és probablement l'argument més subtil de Durkheim. En temps de Durkheim, els nivells d'autonomia personal –és a dir, de desregulació del comportament dels individus– estaven augmentant. Encara que Durkheim mateix no era ni de bon tros un conservador, veia això com un problema des del punt de vista de la capacitat de la societat per a coordinar-se i integrar-se. Una de les seves conseqüències era el fet que les persones sotmeses a poca regulació social (anòmiques) s'exposaven a un nivell de frustració més elevat quan trobaven que les seves expectatives no es feien realitat. A més, tenien menys restriccions per a treure's la vida una vegada presa la decisió.

4) Suïcidi fatalista. Quan els nivells de regulació són excessius. Un excés de regulació de la vida personal provoca, segons Durkheim, desesperança i fatalisme. En el món antic, els esclaus eren més proclius a practicar el suïcidi fatalista, ja que "el seu futur estava implacablement bloquejat i les passions violentament reprimides per una disciplina opressiva" (Durkheim, 1897).

Als anys cinquanta, **Andrew Henry i James Short** (1954) van elaborar una versió actualitzada de la teoria durkheimiana del suïcidi. Segons aquests autors, l'autoagressió està lligada a tres tipus de factors: sociològics, psicològics i econòmics.

1) El factor sociològic té dos elements: un sistema relacional feble i unes restriccions externes febles. El primer terme es refereix a la manca d'implicació personal i emocional amb d'altres, la qual cosa és més o menys equivalent a la idea de Durkheim d'una integració social inadequada. L'aïllament social de qualsevol tipus és, per tant, un factor que afavoreix el suïcidi, com efectivament han mostrat els estudis empírics. El segon terme també és equivalent a l'anomia durkheimiana o a una regulació social inadequada. Així, persones

d'estatus més alt que tenen un nivell de restricció del comportament extern més elevat tendeixen a responsabilitzar-se a si mateixos dels propis actes, la qual cosa explica part dels patrons del suïcidi coneguts a l'època.

2) Pel que fa als **factors psicològics**, Henry i Short suggereixen que un superego fort, resultat de la internalització d'una disciplina paterna dura i exigent, produeix autoexigència i una alta tendència psicològica al suïcidi. En aquestes condicions, els individus tendeixen a mostrar una forta tendència a responsabilitzar-se a ells mateixos de les dificultats de la seva vida. Si es culpen a ells mateixos en comptes de culpar-ne d'altres, seran més proclius a matar-se a ells mateixos –en comptes de matar-ne d'altres.

3) Pel que fa als **factors econòmics**, defensen que en temps de prosperitat descendeix la taxa de suïcidis mentre que augmenta en temps de depressió. Encara que les èpoques de mala economia són frustrants per a tothom, ho són més per a persones d'estatus alt, ja que la seva pèrdua de posició és més clara i dolorosa. Com hem mostrat en el quadre, és possible que aquest sigui el punt més feble de l'argument de Henry i Short.

Aquests tres factors es combinen entorn del concepte d'*estatus*, en un estil de raonament sociològic molt típic dels anys cinquanta.

Les persones d'estatus més alt tendeixen a tenir un sistema relacional més feble, restriccions externes més febles i superegos forts, i són més sensibles a les depressions econòmiques.

Tot això n'afavoreix la propensió a tenir una taxa de suïcidis marcadament més elevada. Hi ha literatura que tendeix a confirmar aquests arguments (Lester, 2000).

Resum

Les formes de la violència són molt més àmplies que el que representa el pur enfrontament físic entre dues parts (la baralla).

- Segons el tipus pot ser física, però també sexual, psicològica o de privació.
- Segons a qui s'adreça, pot ser autoinfligida, interpersonal o col·lectiva

Hi ha debats de caràcter general entorn de la violència. Cridem l'atenció sobre dos d'aquests:

- El de la naturalesa enfront de la cultura
- El de la importància del rerefons social enfront de la situació

El treball de la biologia i la psicologia gira entorn del concepte d'agressió. Per a alguns autors, la capacitat d'agressió presenta avantatges adaptatius per a l'agressor. Hi ha mecanismes biològics específics lligats als comportaments d'agressió.

- **Cannon** parlava d'un mecanisme psicobiològic de lluita o fugida.
- En psicologia, s'han explorat els mecanismes de desplaçament de la frustració com a font de l'agressivitat.
- La psicologia evolucionista defensa que és el resultat d'una selecció amb vista a la dominació reproductiva.

Hi ha societats més violentes que d'altres, però com més gran és la capacitat tècnica per a causar dany, la tendència a la violència decreix.

Probablement les nostres societats són les menys violentes de la història, i això té a veure amb el procés de modernització. Un autor molt conegut que ha sostingut aquesta idea és **Norbert Elias**.

En l'actualitat, les societats amb índexs de morts violentes més elevades estan associades a dos factors: **processos d'urbanització desordenats i disponibilitat d'armes de foc**.

Es produeix una mort per entre cada vint i quaranta situacions violentes.

En analitzar els homicidis, és important la distinció entre *morts en fred* i *morts en calent*. Les primeres són estables i no presenten grans diferències entre societats ni variacions estacionals. Les segones canvien d'unes societats a d'altres, al llarg de l'any, i amb un ritme setmanal.

Encara que els nivells de violència varien molt d'unes societats a d'altres, la distribució per edat i sexe dels autors és pràcticament idèntica.

Les morts violentes estan associades a relacions properes i a un estatus social baix.

Els trastorns psiquiàtrics i les respostes que disparen les morts en grup podrien tenir un origen cultural.

Les xifres sobre violacions varien molt d'uns països a d'altres, però gran part d'aquesta variació es deu a una opinió pública més acurada i a lleis amb definicions més rigoroses del que és una agressió sexual. Els nivells d'ocultació encara són molt elevats.

La probabilitat que es denunciï una agressió sexual està lligada a la proximitat de l'agressor a la víctima.

El suïcidi és un tema clàssic en la sociologia de la desviació. Encara que la majoria dels suïcidis estiguin lligats a un trastorn (normalment depressió), les variacions entre societats són molt grans.

En l'anàlisi del suïcidi s'han d'incloure tres nivells diferents, que en gran manera formen part del mateix procés:

- Les ideacions suïcides
- Els intents
- Els suïcidis efectius

Hi ha una gran diferència entre homes i dones en les taxes de suïcidi. L'explicació estàndard d'aquesta diferència és que els homes utilitzen mètodes més efectius. Això es veu reforçat pel fet que les dones són majoritàries en els **intents** de suïcidi.

Hi ha diversos factors que se sap que afecten les taxes de suïcidi, a banda del sexe: el medi, l'estatus social, la religiositat i la religió.

L'anàlisi clàssica del suïcidi dins de la sociologia la va dur a terme **Emile Durkheim** ja el 1897. Durkheim parlava de quatre tipus, que són una combinació dels nivells d'integració social i dels nivells de regulació: l'anòmic, l'altruista, l'egoista i el fatalista.

Activitats

1. Després de llegir aquest tema, penseu que la inclinació a la violència és natural en l'espècie humana?
2. Quina explicació teniu perquè la majoria dels actes violents els cometin homes joves, entre setze i vint-i-quatre anys d'edat?
3. Consideraríeu violència sexual una situació en què s'arriba a l'abús per mitjà de la coacció psicològica, sense amenaces de tipus físic?
4. Una de les raons per les quals l'informe Amir va ser molt criticat va ser que afirmava que en el 16% dels casos hi havia algun tipus de precipitació victimal. Penseu que això és un mite sexista?, o us sembla versemblant l'estimació d'Amir?
5. L'esquema sobre el suïcidi de Henry i Short sembla molt complet. Creieu que es podria millorar? Penseu que algun dels factors de què parla és més irrellevant que els altres? Seríeu capaços d'elaborar el vostre propi esquema explicatiu dels factors de suïcidi?
6. Moltes situacions violentes segueixen un guió, almenys des del punt de vista en què hi ha dues fases: una d'enfrontament verbal i mostres d'agressivitat, i una altra d'agressió física. Per què penseu que passa això? La fase inicial serveix per a evitar l'agressió física o per a promoure-la, o creieu que té una altra funció? És fàcil trobar a <http://www.youtube.com> vídeos en què es mostra un enfrontament físic o un conat d'enfrontament (busqueu *baralla*, *fight* o similar). Busqueu-ne alguns i analitzeu-los des del punt de vista de la idea que s'està representant una obra de teatre amb un guió relativament obert.
7. Busqueu els càlculs del nombre de víctimes en les guerres del segle XX. Veureu que fluctuen. Penseu que hi ha cap patró?
8. Busqueu les estadístiques de morts violentes a Espanya i la seva evolució. Es troben en la pàgina web de l'INE, en l'apartat d'estadístiques judicials. El mateix Ministeri de Justícia té un apartat d'estadístiques judicials sobre homicidis i assassinats que es pot consultar.
9. L'estudi 2702 del CIS analitza els nivells de victimització, encara que només ho fa per a la Comunitat de Madrid. A partir de les dades que publica el CIS, seríeu capaços de donar una xifra de persones que han estat víctimes d'un delictes violent? I de dones que ho han estat d'una agressió sexual d'algun tipus?
10. Busqueu la sèrie del nombre de suïcidis a Espanya (és fàcil de trobar, ja que està publicada en diversos llocs). Penseu que hi ha cap tendència clara?

Glossari

comportament agonístic *f* Comportament d'un animal entorn de l'agressió, en general acompanyat de senyals i representacions de l'actitud agressiva que serveixen per a alertar la part contrària.

lluita o fugida *f* Estat fisiològic d'atenció plena disparat davant una situació de perill. Les "pujades d'adrenalina" són només un dels senyals físics d'aquest estat.

prevalença *f* Proporció d'individus d'un grup que presenta una característica o es troba en esdeveniment determinat en un moment o període donat.

psicologia evolucionista *f* Escola de pensament que defensa l'explicació del comportament humà exclusivament en termes de mecanismes d'evolució biològica. Abans s'anomenava *sociobiologia*.

suïcidi altruista *m* Suïcidi comès pel bé d'altres. Per a Durkheim, és el resultat d'un excés d'integració social, enfront de l'anòmic, que és el resultat del defecte d'integració social.

suïcidi racional *m* Tipus de suïcidi en què es pren la decisió de llevar-se la vida després d'un examen detallat dels pros i contres de la decisió.

Bibliografia

Amir, Menachem (1971). *Patterns of forcible rape*. Chicago: Uni. of Chicago Press.

Bettridge, Brenda; Fabreau, Olga (1995). "Suicidal behavior among adolescent females: The cry for connection". A: Silvia Sara Canetto; David Lester (editors). *Women and suicidal behavior*. Nova York: Springer.

Collins, Randall (2008). *Violence. A micro-sociological theory*. Harvard: Princeton Univ. Press.

Daly, M.; Wilson, M. (1988). "Evolutionary social psychology and family homicide". *Science* (núm. 242, pàg. 519-524).

Davies, Norman (1996). *Europe: a history*. Oxford: Oxford University Press.

Dill, J. C.; Anderson, C. A. (1995). "Effects of frustration justification on hostile aggression". *Aggressive Behavior* (núm. 21, pàg. 359-369).

Durkheim, Émile (1897). *Suicide* [edició en castellà a Akal, 1982].

Elias, Norbert (1939|1968). *El proceso de la civilización*. Mèxic: Fondo de Cultura Económica.

Firth, Raymond (1961). "Suicide and risk-taking in tikopia society". *Psychiatry* (núm. 24, pàg. 4).

Folse, Kimberly A.; Peck, Dennis S. (1995). "A phenomenological analysis of suicide" A: Thio; Calhoun (editors).

Fox, Alan; Levin, Jack (1985). *Mass murder: America's growing menace*. Nova York: Plenum.

Girard, Chris (1993). "Age, gender and suicide: A cross national analysis". *American Sociological Review* (vol. 58, pàg. 553-574).

Greenfeld, Lawrence A. (1997). *Sex offenses and offenders: an analysis of data on rape and sexual assault*. Washington DC: Bureau of Justice Statistics.

Groth, Nicholas A.; Birnbaum, H. Jean (1979). *Men who rape*. Nova York: Plenum.

Hawton K.; Heeringen, K. van (2009, abril). "Suicide". *Lancet* (núm. 373: 1372-1381).

Hendin, Herbert (1995). *Suicide in America*. Nova York: Norton.

Henry, Andrew; Short, James (1954). *Suicide and homicide*. Nova York: Free Press.

Ibrahim, Farah (1995). "Suicidal behavior in Asian-American women". A: Silvia Sara Canetto; David Lester (editors). *Women and suicidal behavior*. Nova York: Springer.

Levin, Kack; Fox, James (1998). *The will to kill: making sense of senseless murder*. Boston: Allyn & Bacon.

Lester, David (1988). "Toward a theory of parasuicide". *Corrective and Social Psychiatry* (vol. 34, pàg. 24-26).

Lester, David (2000). *Why people kill themselves*. Springfield: Charles Thomas Publishers.

O'Boyle, Michael; Brandon, Elisif A. A. (1998). "Suicide attempts, substance abuse and personality". *Journal of Substance Abuse Treatment* (vol. 15, pàg. 353-356).

Global burden of disease (2008). Nova York: OMS.

The eighth United Nations Survey on crime trends and the operations of criminal justice systems (2001-2002) (2003). Nova York: UNO.

Opinion Matters (2010). *Havens wake up to rape summary report*. [Data de consulta: 15 d'octubre de 2012]. <http://www.thehavens.co.uk/docs/Havens_Wake_Up_To_Rape_Report_Summary.pdf>

Parker, Robert Nash; Rehbus, Linda-Anne (1995). *Alcohol and homicide: a deadly combination of two american traditions*. Albany: State of New York Uni. Press.

Peck, Dennis L. (1984). "Lethality of method of suicide among a youthful sample of committers: An examination of the intent hypothesis". *Psychological Reports* (vol. 55, pàg. 861-862).

Pinker, Stephen (2011). *The better angels of our nature*. Nova York: Viking.

Russell, Rebecca; Russell, Dianah (2000). *The epidemic of rape and child sexual abuse in the United States*. Nova York: Sage.

Stephens, Joyce (1995). "The pseudocidal female: a cautionary tale". A: Silvia Sara Canetto; David Lester (editors). *Women and suicidal behavior*. Nova York: Springer.

Thio, Alex (2003). *Deviant behavior*. Nova York: McGraw-Hill.

Wartik, Nancy (1995). "Jerry's choice: Why are our children killing themselves?". A: Robert Emmet Long (ed.). *Suicide*. Nova York: Wilson.

Whitley, Bernard; Kite, Mary (2010). *The psychology of prejudice and discrimination*. Wadsworth: Cengage Learning.